

NKFI. 116.131. sz.

***EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA A KÁRPÁT-
MEDENCÉBEN***

c. kutatási pályázat 2016. 02.01. - 2020. 09. 30.

Vezető kutató
P. Szalay Emőke

***1. téma: ERDÉLYI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EMLÉKANYAGÁNAK
FELMÉRÉSE***

P. Szalay Emőke
Szőcsné Gazda Enikő
Szakács György
Seres Bálint
Veres Emese Gyöngyvér

***2. téma: ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZ EMLÉKANYAGÁNAK
FELMÉRÉSE
DÉSI EGYHÁZMEGYE***

Horváth Iringó
Kovács Mária Márta
Ösz Előd
Tóth Levente

***3. téma: XV-XIX. SZÁZADI ÖTVÖS ÉS ÓNMŰVESSÉG ÉSZAK-
MAGYARORSZÁGON***

P. Szalay Emőke

***4. téma: A KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ MAGYAR
EGYHÁZKÖZSÉGEINEK LITURGIKUS TÁRGYAI***

Pilipkó Erzsébet

1. téma: ERDÉLYI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EMLÉKANYAGÁNAK FELMÉRÉSE

2016. 02. 01 - 2020. 09. 30

A Románia Magyar Evangélikus Egyház 1886-ban alakult meg, ekkor a szász evangélikus egyháztól elszakadva függetlenedtek a barcasági magyar egyházközségek. Jelenleg három egyházmegyét alkotnak, amelyek 37 gyülekezetet foglalnak magukba. Az egyházközségek szétszórta fekszenek Romániában, Szatmárnémetitől Temesbökényig és Bukarestig helyezkednek el.

2016-ban a kutatást az Egyház legjelentősebb egységével, a *Brassói Egyházmegyével* kezdtük. Az idetartozó egyházközségek a Barcaságban összefüggő területet alkotnak. A barcasági csángó falvak Hétfalu néven ismert füzére – Négyfalu és Háromfalu - mellett barcasági magyar falvak és a szász székekhez tartozó magyar evangélikus gyülekezetek tartoznak ide. Történetük a reformációig nyúlik vissza. Ennek megfelelően jelentős korai emlékkanyaggal rendelkeznek, templomaik között vannak olyanok, amelyek középkori eredetűek.

A felmérést sikerült 2016-2017-ben elvégezni. A pályázatban terveztük egy kötet kiadását fekete-fehér képekkel. Az emlékkanyag nagy számát és kvalitásait látva kitűnt, hogy a felmért műtárgy állomány két kötetet tesz ki.

Támogatásért fordultunk a Reformáció Emlékbizottsághoz, ennek segítségével két kötetben tudtuk kiadni az anyagot, amely 2018-ban megjelent. A tárgyi anyag közlésében a kutatócsoport minden tagja részt vett.

2018-19-ben a Kolozsvári Egyházmegye gyülekezeteit kerestük fel. *Kolozsvári Egyházmegye*: Kolozsvár, Szatmárnémeti, Nagyvárad, Nagybánya, Zselyk, Nagyvárad, Szalonta, Apatelek, Simonyifalva, Pankota, Fazakasvarsánd, Kiskapus, Marosvásárhely, Arad, Temesvár, Szapáryliget. Megszűnt gyülekezet Nagyszentmiklós, Orsova - 18 egyházközség.

Az Egyházhoz tartozik a *Szlovák Egyházmegye* is: Nagylak, Nagyszemplak, Temesvukovár, Temesbökény - 4 egyházközség.

2020-ban, ahogyan a koronavírus helyzet engedte, sikerült az összes emlékkanyagot felmérni, a pótlásokat elvégezni. A gyülekezetek felkeresése hosszú utakat jelentett, mivel Szatmárnémetitől Bukarestig, Temesbökénytől Zajzonig Románia erdélyi területét behálózza a magyar evangélikus egyház.

Mindezek a gyülekezetek Kolozsvárt és Fazakasvarsándot leszámítva, jórészt a 18-19. században alakultak, így emlékkanyaguk között korai tárgyakat nem őriznek.

A két egyházmegye emlékkanyagáról részletes tárgyleírásokat készítettünk. A közlő kötetek szerkesztése folyamatban vannak. Jelenleg a nyomdaköltségekhez keresünk támogatást.

P. SZALAY EMŐKE

*1. téma: ERDÉLYI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EMLÉKANYAGÁNAK
FELMÉRÉSE*

Felmérés:

Az eredeti tématerv szerint feladatom az ónműves tárgyak felmérése mellett az összes liturgikus edény, templombelsők, berendezési tárgyak, perselyek, ládák, lelkeszi hivatalok muzeális értékű bútorzatának felmérése. Nyárádi Annamária kiesése miatt az ezüst tárgyak felmérése is a feladatom lett.

2016.

Ötvösmunkák, ónedények, rézedények, gyertyatartók, keresztek, templombelsők, berendezési tárgyak, perselyek 331 műtárgy felmérését és szakszerű leírását készítettem el. 2 db 15. századi kehely.

2017.

Ötvösmunkák, ónedények, rézedények, gyertyatartók, keresztek, templombelsők, berendezési tárgyak, perselyek
A gyülekezeti anyag felmérése: 190 db tárgy, közöttük 16. századi kehely 2 db.
A tárgyakról fényképes kartonok elkészítése részletes muzeológiai tárgyleírásokkal.

2018.

Ötvösmunkák, ónedények, rézedények, gyertyatartók, keresztek, egyéb tárgyi anyag
A gyülekezeti anyag felmérése: 361 db tárgy, közöttük 18. századi kehely 2 db.
A tárgyakról fényképes kartonok elkészítése részletes muzeológiai tárgyleírásokkal.

2019.

Több felmérésen vettünk részt, elsősorban a bánsági szlovák gyülekezetek bejárását kezdtük el. Kiegészítő felmérésekre, adatgyűjtésekre került sor az eddig bejárt területeken is.
Edények, bútorok, egyéb felszerelés: kelyhek, patenák, kancsó, keresztelőedények, gyertyatartók, bútorok: 78 db

2020.

Hiányok pótlása a különböző gyülekezetekben
Kolozsvár felmérése 45 db műtárgy, közöttük 3 db 15-17. századi kehely

A kutatás során **1005 tárgyat** mértem fel, ezek muzeológiai tárgyleírását készítettem el. **Teljes terjedelem 330 oldal**

A tárgyi emlékanyag felmérése során a 15-19. századi ezüst kelyhek, paténák mellett 17-18. századi ónedények, 18-19. századi rézmunkák jelentős számban válnak nyilvánossá.

A templombelsők között 18-19. századi festett bútorok, éneklő székek, egyházládák, 19. századi keresztelőmedencék eddig ismeretlenek voltak.

Tudományos munka

Önálló kötetek

A Romániai Magyar Evangélikus Egyház Javainak Tára sorozatot elindítottuk.

A Reformáció Emlékbizottságától kiegészítő támogatást kaptunk a kiadásra.

2018 Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye I. Debrecen 376 p.

Szerzőtársakkal

2018 Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye II. Debrecen 450 p.

Szerzőtársakkal

Az ötvösmunkák, ónedények, rézedények, gyertyatartók, keresztek, egyéb tárgyi anyag közlését készítettem el 185 oldal terjedelemben.

Kötetek szerkesztője: P. Szalay Emőke

Tanulmány:

2020

Gótikus kelyhek a barcasági magyar evangélikus gyülekezetekben. Vallásos kultúra és életmód a Kárpát medencében 12. Megjelenés alatt

Előadások

2017

1. Gótikus kelyhek a Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye gyülekezeteiben. 2017. aug. 22. Pápa Vallásos kultúra és életmód a Kárpát-medencében 11.

2. A brassói gótikus kehely párhuzamai. Református Teológiai Doktorok Kollégiuma konferencia Pápa 2017. júl. 7-8.

2020. október 20.

P. Szalay Emőke

SZŐCSNÉ GAZDA ENIKŐ

BESZÁMOLÓ AZ NKFI 116.131-ES SZÁMÚ PÁLYÁZATA KERETÉBEN VÉGZETT

1. téma: EVANGÉLIKUS TEXTILTÁRGYAK FELMÉRÉSÉRŐL

2017. febr. 1-2020. szept. 30. között végzett munkáról

A négy esztendő NKFI pályázatunk alkalmával két romániai magyar evangélikus egyházmegye és egy romániai szlovák egyházmegye gyülekezeteit látogattuk meg.

Az én feladatom az egyházaknál látható textiltárgyak felmérése volt.

Mivel minden egyházközségnél a textilek száma a legnagyobb, ezért nagy munka volt valamennyi textilnek a kézbe fogása, lemérése, alapanyagának és technikájának a megállapítása, leírása.

Az elvégzett munkám néhány számadata:

A brassói egyházmegyében összesen **1811 textiltárgyat** mértem fel. Ezek egyházközségenkénti kimutatása a pontos textiltárgyszámmal: Apáca (94), Barcaújfalu (91), Bácsfalu (113), Brassó (195), Bukarest (32), Csernátfalu (148), Csíkszereda (23), Halmagy (104), Hosszúfalu Alszeg (58), Hosszúfalu Fűrészmező (100), Kézdivásárhely (29), Krizba (121), Oltszakadát (81), Pürkerec (129), Sepsiszentgyörgy (43), Székelyzsombor (66), Tatrang (129), Türkös (165), Zajzon (90).

A kolozsvári egyházmegyében összesen **865 textiltárgyat** mértem fel.

A felmérés részletes adatai egyházközségekre lebontva a pontos textilszámmal: Kolozsvár (72, Kiskapus (100), Marosvásárhely (29), Nagybánya (95), Nagykároly (47), Szatmár (57), Zselyk (73), Nagyvárad (87), Nagyszalonta (5), Simonyifalva (12), Mokra (81), Fazekasvarsánd (30), Arad (55), Temesvár (102), Szapáryliget (14). Pankotán a pünkösdistá egyház által használt régi evangélikus templomból az összes textiltárgy eltűnt. A kolozsvári egyházmegye területéhez tartozó szórvány egyházközségek jelzik a leginkább, mennyire szükség volt erre a felmérésre: rengeteg filia eltűnt, ezek többségének a teljes tárgyi anyaga megsemmisült.

A kolozsvári egyházmegye anyagának a kiadása nem történt meg, keressük a lehetőségeket az újabb kötetek kiadásához.

Szlovák Egyházmegye: összesen **306 textiltárgyat** mértem fel.

Nagylak (162), Temesvukovár (104), Temesbökény Butin (31), Nagyszemlak (9).

Tudományos munka

A Brassó megyei felmérés teljes egészében megjelent in: P. Szalay Emőke szerk.: ***Romániai Magyar Evangélikus Egyház Javainak Tára. Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye I–II.*** Debrecen, Tiszántúli Református Egyházkerület kiadása, 2018. P. Szalay Emőke, Seres Bálint, Szakács György és Veres Emese Gyöngyvérrel együtt. Saját részeim ebből oldalszám szerint: I. 24–41, 52–67, 82–106, 133–169, 180–186, 200–227, 235–241, 253–272, valamint II. 22–30, 46–63, 72–79, 90–111, 130–147, 158–178, 189–198, 211–225, 239–256, 270–296, 310–330. (Összesen 304 oldal)

Szagrális tér – privatizált egyházi tér. Díszkendők a Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye gyülekezeteiben címmel, in: Peti Lehel – Tánczos Vilmos (szerk.): *Mágia, ima, misztika. Tanulmányok a népi vallásosságról.* Kolozsvár, Erdélyi Múzeum Egyesület – Kriza János Néprajzi Társaság, 2019, 198–207. old.

Az alapkutatás ugyanakkor lehetőséget teremtett egy pár résztema részletesebb feldolgozásához. A két egyházmegye adatainak magyar anyagából egyesítve megjelentettem például egy *önálló kötetet*:

Szőcsné Gazda Enikő: ***Rececsipkék a romániai magyar evangélikus egyházközsegekben.*** Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem kiadása, 2020., 104. oldal. Ez a kis könyv a magyar egyházak körében fellelhető 81 darab recetárgy adatait elemzi, részletes, receművészetről szóló történeti bevezető kontextusába ágyazva.

Előadások

A pályázat időkeretei alatt konferenciákon, tanulmányban is népszerűsítettem a felmérések eredményeit:

1. Békéscsaba, Országos textilkonferencia (2018) – Előadás
2. Nagyvárád, a Partiumi Keresztény Egyetem képzési maratonján (2018) – Előadás
3. *Szagrális tér – privatizált egyházi tér. Díszkendők a Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye gyülekezeteiben* Kolozsvár, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem, a Kriza János Néprajzi Társaság és a Kolozsvári Akadémiai Bizottság közös szervezésében tartott vallási néprajzi konferencián (2018. jún. 2.), az előadás anyaga megjelent:
4. A felmérés eredményeit, képanyagát felhasználtam a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Néprajz és kulturális antropológia tanszékén tartott óráim keretében a 2017–2018, illetve a 2019–2020-as tanévben.

Összegzésül kiemelném, hogy a felmért 2976 textiltárgyból változatos erdélyi textilkultúra képét ismerhettem meg. Ez az evangélikus kultúrréteg némileg más arculatú, mint a református egyházművészetből eddig megismert textilállomány. Közelebb áll a római katolikus egyházművészetéhez, színszimbolikára épülő, az ünnepkörökhöz szorosan kötődő textilállományról van szó. Mivel ezek az egyházak nagy földrajzi szórásban fekszenek, változatos

helyi stílusok ismerhetők meg. Kevésbé van jelen ezekben az egyházakban a magyar protestáns egyházművészet súlypontjának ismert úrihímzés-kultúra (a csak néhány darabból kiemelnénk az oltszakadati, valamint a nagybányai egyház ilyen jellegű tárgyait), ám hangsúlyosabban beszüremlett az egyházművészetbe a helyi népművészet (például a hétfalusi csángó szőttesek vagy a Nagylak-környéki szlovák több nyüstös szedettes szőttesek). Ugyanakkor a 20. század elejének egyházművészeti emlékei közül jelentős egyháztörténeti értékűek a nagyváradi egyház szecessziós hímzései, valamint a minden egyháznál fellelhető változatos csipketárgyai.

Úgy érzem, hogy az NKFI támogatásával megvalósított felméréseim hasznosak voltak mind nekem, mind a társadalomnak. Az egyház részletes leltárhoz jutott. Én magam nagyon sokat tanultam belőlük, és bízom abban, hogy könyvkiadási, előadási praxisomban a pályázat lezárultát követően is hasznosítani fogom mindazt, amit felmértem.

A támogatást nagyon köszönöm, és tisztelettel kérem a beszámolóm elfogadását!

2020. október.

Szócsné Gazda Enikő, néprajzos muzeológus

SZAKÁCS GYÖRGY

Jelentés az

*NKFI 116.131 sz. EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA
A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN
c. pályázat keretében*

1. téma: AZ ERDÉLYI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EMLÉKEI

2017. febr. 1-2020. szept. 30. között végzett munkáról

Mivel a helyszíni munkák során derült ki, hogy a gyülekezetekben komoly értéket képviselő XVIII-XIX. századi régi orgonák működnek, ezért felmerült, hogy egy orgonaszakértőt is be kellene vonni a kutatásba. Erre 2017-ben került sor.

Orgonák

2017

Orgonák: Brassói Evangélikus Egyházmegye 15 db a 19. század elejéről

2018

Kolozsvári Egyházmegye: Nagykároly, Nagybánya, Zselyk, Kiskapus, Nagyvárad 19. századi orgonaépítészeti követik, Ország, Angster, Szeidl műhelyek munkái.

2019

A Kolozsvári Egyházmegye: Fazekasvarsánd, Temesvár.
Szlovák Egyházmegyében Temesbökény, Nagylak 2 orgona.

2020 Kolozsvár, Arad

Kolozsvári Egyházmegye 9 orgona.
felmerülő további kutatások.

A felmért orgonák száma: **26 db**

Részletes leíró kartonokat készítettem a harangokról.

Tudományos feldolgozás

Szerzőtársak: P. Szalay Emőke- Seres Bálint-Szőcsné Gazda Enikő-Veres

Emese Gyöngyvér:

Romániai Magyar Evangélikus Egyház Javainak Tára sorozat

2018 Brassói Evangélikus Egyházmegye I. Debrecen 2018

2018 Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye II. Debrecen 2018

Az egyházközségekben az orgonák közlése 15 db 19. századi orgona, amelyek a 18. századi orgonaépítési gyakorlatot követik.

2020. október 20.

Szakács György

SERES BÁLINT

Zárójelentés az

*NKFI 116.131 sz. EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA
A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN
c. pályázat keretében*

1. téma: ERDÉLYI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EMLÉKEI

2016. febr. 1-2020. szept. 30. között végzett munkáról

2017-ben kapcsolódtam be a kutatómunkába. Kutatási feladatom a harangok felmérése volt.

Felmérés

2017 A Brassói Evangélikus Egyházmegye gyülekezeteiben 35 db harang adatait rögzítettük. 17. századi 1 db, 18. századi 2 db, 19. századi 7 db, 20. századi 25 db.

2018 A Kolozsvári Evangélikus Egyházmegyében 12 evangélikus gyülekezet 19 harangjának összeírása készült el. Legkorábbi a kiskapusi 1548-as és a zselyki 1675-ös harang.

2019 A felmérés során a romániai szlovák egyházmegyéhez tartozó öt gyülekezetben 14 harangot találtunk. Legrégebbinek az évszám nélküli, latin nyelvű feliratos szapáryligeti kis harangocska tekinthető. Van még néhány a 19. század végéről. A többi, néhány kivételtől eltekintve, az első világháború után készült. Nagyrészt környékbeli (Arad, Temesvár, Resicabánya) harangöntő műhelyek munkája. De akad köztük Sopronban és Bukarestben öntött harang is. A legtöbb harang (4) nyilvánvalóan a legnagyobb szlovák gyülekezetben, Nagylakon található.

A Kolozsvári Egyházmegyéhez tartozó Mokra Apatelekek három haranggal rendelkezik, míg Nagyszalontán nincs harang.

Méretét tekintve a legnagyobb a 105 cm átmérővel rendelkező nagylaki harang.

2020 Kolozsvár 2 harangfelmérése.

A kutatási időszakban **70 harang** adatait írtam le.

2017 -2020 A kutatás során összesen **7000** fényképet készítettem el.

Tudományos munka

2018

Szerzőtársakkal:

1. Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye 1. Debrecen 2018

A kötetben a harangok leírását készítettem el.

2. Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye 1I. Debrecen 2018

A kötetben a harangok leírását készítettem el.

2020. október 15.

Seres Bálint

VERES EMESE GYÖNGYVÉR

Zárójelentés

EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE A KÁRPÁT MEDENCÉBEN

116131 sz. NKFI pályázat

1. téma: ERDÉLYI MAGYAR EVANGÉLIKUS EGYHÁZ EMLÉKEI eredményeiről

2017-ben kapcsolódtam be a kutatásban, így a teljes egyházmegye iratanyagának felmérése ebben az évben történt.

Iratanyag

19 gyülekezet 48 anyakönyv, 18. századtól napjainkig anyakönyvek, jegyzőkönyvek, 18 folyóméter iratanyag. Több értékes könyv, pl. 18. századi Graduál

2018-2019-2020

A Kolozsvári Egyházmegye irattári felmérése

Nagybánya

A reformáció korában alakult gyülekezet iratanyagát két részre lehet osztani. Van egy történeti anyag igen régi nyomtatványokkal, amelyeket az egyház ládájában őriznek a lelkészi irodában, akárcsak az anyakönyveket, illetve jegyzőkönyveket. Az anyakönyvek és jegyzőkönyvek azonban jóval későbbi korból származnak. Az iratanyag másik, kevésbé jelentős része, leginkább az ügyvitelre vonatkozó, a templom sekrestyéjében található. Ezek az anyagok a 19. századból származnak, és többnyire éves rendszerezésben található. Az itt található gyülekezeti anyag mennyisége kb. 3 folyóméternyi.

Zselyk

A felmért iratanyag mennyisége igen csekély. A gyülekezeti tagok elmondása szerint, az irattár a II. világháború során semmisült meg. Így a gyülekezeti terem szekrényében alig néhány ügyvezetési irat látható, köztük néhány adat a beszercei leánygyülekezetéről is. Az iratanyag másik, anyakönyveket és jegyzőkönyveket tartalmazó részét nem láthattam a lelkész távolléte miatt.

Szatmárnémeti

Az iratok rendezett állapotban találhatóak az imaház lelkészi irodájában, viszont nem teljesen áttekinthetőek. Mivel egy alig 120 éves, kis létszámú gyülekezetéről van szó, az iratanyag mennyisége nem számottevő, de jelentős. Az 1909 óta vezetett anyakönyvek mellett hirdető-, pénztár- és jegyzőkönyv található, valamint leginkább olyan kisnyomtatványok maradtak több példányban is, amelyek az egész egyházkerületnek fontos forrásai. De ugyanez elmondható az evangélikus újságokról is. Érdekesség a szatmárnémeti templomegyesület alapszabálya a gyülekezet alakulásának rövid történetével. Az iratanyag mennyisége 1,5-2 folyóméterre tehető.

Nagykároly

Az iratanyag egy része a lelkészi hivatalban, másik része pedig a templomban található. A 18. század végén alakult gyülekezet tagjai zömmel szlovákok és németek, ennek ellenére az iratanyag nyelve magyar. Két-három történeti pénzviteli naplótól, illetve

korabeli jegyzőkönyvtől eltekintve, az iratanyag jellege igen vegyes. A gyülekezetben található és használatban lévő anyakönyveket 1911-től vezetik, a jegyzőkönyvek között található az 1808-as évtől kezdődően több kötet. Ezen iratokat jó állapotban, bekötve tárolják a hivatal szekrényében. Az iratanyag másik része a templomban, az oltár mögött található. Azok elsősorban különböző egyházi nyomtatványok akár több példányban is, azonban nem megfelelő állapotban tárolva. Az irat mennyiséget másfél folyóméternyire becsültem.

Arad

Aradon igen jelentős és nagy mennyiségű iratanyagot tartalmazó, rendezett levéltárat találtunk. A levéltárban a gyülekezet alapításától megtaláljuk a jegyzőkönyveket, több emlékalbumot, rengeteg fényképet és ügyviteli iratokat. A levéltári nagy mennyiségű iratanyag jelentős része bekötött állapotban található, számtalan ügyviteli szálal anyag mellett. Mivel a dokumentumok különböző szekrényekben helyezkednek el, nehéz összességében látni az anyagot, de mindenféleképp körülbelül öt folyóméternyire tenném a mennyiséget.

Temesvár

A Kolozsvári egyházmegyében eddig felmért gyülekezetek iratanyagát tekintve, a temesvári a leggazdagabb. Az anyakönyvek, illetve a most használt jegyzőkönyvek a lelkészi irodában találhatóak, a történeti anyag a gyülekezeti teremben, a páncélszekrényben, az iratanyag tetemes része azonban a templomban a karzaton, illetve különböző irattartó szekrényekben. Számtalan nyomtatvány mellett, amelyek között vannak énekeskönyvek, illetve egyéb vallásos kiadványok, iskolatörténeti, gyülekezettörténeti és egyesülettörténeti anyagok egyaránt találhatóak. A temesvári egyházközséget illetően, nagy része ezeknek az anyagoknak bekötött állapotban található a karzaton, egy irattartó szekrényben szálal anyag éves bontásban. Ezek leginkább ügyviteli iratok. Szintén a karzaton található különböző szekrényekben, illetve ládáknál egyrészt egy jelentős mennyiségű egykori esperesség iratanyag, valamint a megszűnt orsovai gyülekezetnek is az anyaga. Sajnálatos módon, ezen utóbbi dokumentumok nagy összevisszaságban találhatóak a különböző szekrényekben, rendezésre szorulnak. Az ügyviteli iratokat is portalanítani kellene, illetve megfelelő módon tárolni. A gyülekezeti iratanyag egy igen jelentős dokumentumállománya a romániai magyar evangélikus egyháznak.

Temesvár

A gyülekezet iratanyaga részben a lelkészi irodába, részben a templom karzatán található viszonylag rendezett formában. A temesvári irattári anyag a

gyülekezeti anyakönyveken és szálas iratokon túlmenően könyveket, iskolai és egyesületi jegyzőkönyveket tartalmaz, amelyeknek többsége iratszekrényben található.

Szintén a gyülekezet templomának karzatán található az egykori temesvári esperesség anyaga, amely rendezetlen, akárcsak a már megszűnt gyülekezeteké is. Így található iratanyag *Orsováról* és *Nagyszentmiklósról* is.

Az anyag mennyisége legalább 15 folyóméterre tehető, és német, illetve magyar nyelvű.

Simonyifalva

Az iratanyag igen nagy összevisszaságban található a templom egyik pici kamrájában, amelyben éppúgy megtaláljuk a simonyifalvi gyülekezet ma is használt anyakönyveit, mint egykori pankotai anyakönyvet, mokrai jegyzőkönyvet vagy templomalaprajzot. Néhány irat a megszűnt pankotai gyülekezetre vonatkozik. A felmért iratanyag fél folyóméternyit sem tesz ki. Rendszerezésre szorul, és a tárolása sem megfelelő.

Szapáryliget

A gyülekezet iratanyaga a gyülekezeti házban található. Az anyakönyveken kívül egy jegyzőkönyvet találtam.

Fazakasvarsánd

A gyülekezet iratanyaga viszonylag nagy mennyiségű, azonban a nemrég lezajlott felújítás miatt ezek még raktárban állnak, elkülönítve, rendezetlen állapotban, emiatt átláthatatlan. A gyülekezeti anyagban a gyülekezetre vonatkozó történeti anyagon kívül jelentős helyi anyag, azaz községi iratanyag is található, az egykori magyar pártnak iratai, illetve egyesületi anyagok, de bekerült ide a Brassói Egyházmegye anyaga is. Igen érdekes az aradi lelkész, Dénes Béla hagyatéka, amely elsősorban prédikációkból áll. Hogy miért került oda, arra pillanatnyilag nincs magyarázat. Ami a gyülekezeti anyagot illeti, szokatlanul nagy mennyiségű, 17. és 18. századi könyvritkaság is található. Sorozatok, amelyeknek tulajdonképpen inkább csak eszmei értéke van, és rávilágítanak arra, hogy milyen műveltséggel és ismeretanyaggal rendelkező lelkészek szolgáltak a gyülekezetben. A teljes anyagot akkor lehet majd áttekinteni és módszeresen felmérni, amikor megtisztítás után visszakerülnek a gyülekezeti tárolókba.

Mokra

A gyülekezetben semmiféle iratanyagot nem találtunk.

Nagyvárad

A lelkész távolléte miatt az iratanyaghoz, amelyet egyébként részlegesen digitalizáltak már, nem férünk hozzá.

Pankota

Mivel a gyülekezet átadta templomát, a helyszínen alig néhány tárgyi emléket találtunk.

Szapáryliget

A gyülekezet iratanyaga a gyülekezeti házban található. Az anyakönyveken kívül egy jegyzőkönyvet találtam.

Kiskapus

A gyülekezetnek jelentős történeti iratanyaga van, a legrégebbi irat a 17. század végéről származik. Az iratanyagot a lelkeszi irodában tárolják, rendezett körülmények között. Az anyakönyvek és jegyzőkönyvek mellett jelentős szálas anyag is található. Az iratanyag mennyiségét 1-1,5 folyóméterre teszem

Szlovák Egyházmegye

Nagylak

A lelkesz távolléte miatt az iratanyaghoz nem férünk hozzá.

Temesbökény -Butin

A gyülekezet méreteit tökéletesen leképezi az iratanyag is. A lelkeszi irodában az anyakönyveken kívül, alig néhány könyv található. A templomban egy szekrényben néhány kevésbé jó állapotú szálas anyagot fedeztem fel, amelyről még a lelkesznek és az esperesnek sem volt tudomása.

Vukova

Az iratanyag a lelkeszi hivatalban található, ugyan nem túl nagy mennyiségben, de mégis a romániai szlovák evangélikusok egyháztörténetének jelentős iratai. Igen jelentős az a Tranoscius-gyűjtemény, amelynek darabjait a gyülekezeti tagok inkább odaadták a lelkesznek, mintsem elkallódnának. Az énekeskönyvek állapota változó, de összességében kielégítőnek mondható. Az egyházi iratanyag, valamint a nyomtatványok mennyiségét kb. 0,5 folyóméterre tenném.

Tudományos munka

Szerzőtársak: P. Szalay Emőke- Seres Bálint-Szakács György-Szőcsné Gazda Enikő

Romániai Magyar Evangélikus Egyház Javainak Tára sorozat

Brassói Evangélikus Egyházmegye I. Debrecen 2018

Az iratanyag összesítése és a temetők leírása.

Brassói Magyar Evangélikus Egyházmegye II. Debrecen 2018

Az iratanyag összesítése és a temetők leírása.

Előadástartás

Konfirmációs köszöntők, imák és egyéb ünnepi költemények az evangélikus szertartásokban.

Kolozsvár 2014. jún. 2. Babes Bolyai Egyetem: „Hegyet hágék Lőtöt lépék
Valláselnöklógiai konferencia a szakrális néprajzban iskolateremtő tudósok emlékére.

HORVÁTH IRINGÓ

Zárójelentés

2. téma: ERDÉLYI REFORMÁTUS EGYHÁZ EMLÉKANYAGÁNAK FELMÉRÉSE DÉSI EGYHÁZMEGYE

2016-febr. 1-2018. jan. 31.

A 2016-tól folyó, 116131 számú OTKA pályázat egyik része az Erdélyi Református Egyházkerület Dési egyházmegye egyházközségeinek a teljes körű felmérését támogatta. Ez az egyházmegye a Kolozsvártól északra eső Kolozs megyei, illetve a Beszterce-Naszód megyeiek közül a Beszterce, Naszód és Bethlen környéki településeket foglalja magába. A területválasztást indokolta, a hasonló jellegű 20. század első felében történt felmérések hiánya, valamint a vidék napjainkra egyre erősödő szórványosodása, amely jelentős tárgyállomány fokozott veszélyeztetettségét jelenti. A levéltári források jelentős adatokkal szolgálnak a gyülekezetek életére, tárgyaira vonatkozóan. Ugyanakkor a vidék jelentős része az egykori Szolnok-Doboka vármegye területére esik, így jó támpontot jelent Kádár József 1900-ban megjelent monográfiája, amelybe egyházi adatokat is beemelt. Debreczeni László alig a gyülekezetek felében járt az 1928–1937 közötti felmérő útjai során (*Vázlatkönyvek*, Darkó-Debreczeni gyűjtemény, Kolozsvár). Az egyházközségek textíliáira vonatkozó szakirodalommal kapcsolatosan a Palotay Gertrud nevét kell megemlítenünk, aki 1944-ben a rettegi református egyház rece technikával készült textíliáit ismertette. Ugyanabban az évben jelent meg a vidék – Szolnok-Doboka – magyar népi hímzéseit bemutató írása is. Korábban, 1940-ben kiadott, az oszmán-török elemek magyar hímzéseinkre gyakorolt hatását kimutató tanulmányának képei közé több, az egyházmegye gyülekezeteinél akkor fellelhető tárgy részletét is közölte. 2007-ben az egykori Nagysajói Káptalanhoz tartozó gyülekezetek napjainkig fennmaradt 17–19. századi textíliáinak katalógusát, rövid bevezető tanulmánnyal Horváth Iringó készítette el. Mindezek mellett, nagy hiányosságot jelent a helyszíni nyilvántartások pontatlansága, időszerűtlensége, amely nem kínál semmiféle rálátást a gyülekezetek emlékanyagára, és az egyre sokasodó a gyülekezetmonográfiák is gyakran mellőzik ezt a tárgycsoportot. Kivételt jelent Lapohos András Ördögösfüzesről

kiadott munkája, amely legalább képekben bemutatja a gyülekezet tárgyi anyagát.

A terepen való kutatás 2016-ban kezdődött, feladatköröm a textíliák összeírása és dokumentálása volt. Az egyházmegye gyülekezetinek bejárása 2016 februárja – 2017 októbere között valósult meg. Ez összesen 49 gyülekezetet érintett. A helyszínen történő munka során egyaránt nyilvántartásba vettük a használatban lévő és használaton kívül rekedt textíliákat. Ezek között voltak a templom berendezéséhez tartozó különböző takarók és terítők, továbbá a szószék mellvédjét, a pad- és karzatmellvédek takarói rendszerint újabb keletűek. Egy másik fontos csoportot alkotnak az úrvacsorai liturgiához kapcsolható tárgyak, mint az abroszok, keszkenő, kehelyterítők és takarók, kenyérvivők és kehelytörlők. Ezekből minden gyülekezetnél több rendbéli van, viszont ritka a garnitúrák adományozása. Az összeírás során egyéb textíliákkal is találkoztunk, mint például az 1900-as vagy 1930-as években készült, hímzett dalkör-lobogókkal, különféle kisebb terítőkkel. A gyülekezeteknél mindössze a legfontosabb adatok rögzítettük írásban – mint például a tárgy megnevezése, a méretei, a felhasznált alapanyagok, az alkalmazott technikák és az esetleges feliratok. Amennyiben lehetett, minden tárgyról jó minőségű, színes, digitális felvétel készült, amely a dokumentálás mellett a kartonok elkészítését is segítette. A terepmunka során fellelt emléanyagot megpróbáltuk összevetni a helyszíneken található leltári összeírásokkal, aranykönyvek bejegyzéseivel, a régebbi darabok azonosítására az egyházmegyei levéltáraknál őrzött vizitációs jegyzőkönyvekre támaszkodtunk.

A felméréssel valamennyire párhuzamosan ugyan, de nem a helyszínen valósult meg az adatok feldolgozása, amelyre 2016 márciusa és 2017 decembere között került sor. Ennek során, a helyszínen rögzített információk számítógépes kartonra kerültek, a tárgyak rövid leírásával, datálásával és az esetleges rá vonatkozó irodalom adataival bővült ki. A helyszínen készült fényképeket rendszerezni, válogatni kellett, később valamennyi karton jobb oldalára beillesztettünk egy róla készült felvételt is. A kartonok külön dokumentumokat képeznek, sorszámmal rendelkeznek, akárcsak a felvételek, amelyek azonosító számait a kartonokra is felvezettük. Az eligazodást táblázatba szerkesztett nyilvántartás és összesítés könnyíti meg.

Az adatokat összesítve, az elmúlt évek során 1120 karton készült. Ezek összesen 1147 textíliára (a garnitúrák egyetlen kartonon kaptak helyet) vonatkoznak. A nyilvántartásba 1446 felvétel került.

Tehát a textíliák dokumentációját követően, minden tárgyhöz kapcsolódik:

- egy karton, amely tartalmazza: a tárgy nyilvántartásához szükséges adatokat, a tárgy technikai jellemzőit, a tárgyra vonatkozó források és irodalom jegyzékét, és a fényképek számát
- egy vagy több fénykép: ezek a helyszíneken készülnek, jó minőségű, színes, digitális fotók, amelyek közül egy-egy, a kezelhetőség miatt, a nyilvántartási kartonon is szerepel.

A felmért gyűlekezet között 15-ben egyáltalán nem találtunk 20. századinál régebbi tárgyakat. Ezek közül 5 gyűlekezetnél Debreczeni László vázlataiban még szerepeltek 17–18. századi textíliák. További öt gyűlekezetnél fordult elő, hogy egy-két 19. századi tárgy számított a legkorábbinak. A fennmaradó 29 gyűlekezetnél viszont szép számmal találtunk 17–18. századi emlékeket. 17. századi textíliákat – 17 darabot – 12 gyűlekezetnél őriznek, rendszerint egy-egy darabot, kivételt képez három gyűlekezet. A 18. századi emlékek száma már jóval nagyobb – 24 gyűlekezetben 90 tárgyat számoltunk össze. Gyűlekezetenként, a tárgyak száma igen változó, kivételesen nagyszámú gyűjtemények Désen és Ördöngösfüzesen maradtak fenn. Legnagyobb arányú a 20. századi tárgyak száma, ezekből minden gyűlekezet akár több tíz darabot is őriz.

A fennmaradt textíliák általános jellemzőit figyelembe véve, elmondhatjuk, hogy a 17–18. századot leginkább a selyemfonallal és fémszállal vászonalapra készült úrihímzésses tárgyak képviselik. Szép számmal találunk fehérhímzésses abroszokat és kendőket is. Előfordulnak még nyomott technikával készült darabok, valamint selyem alapú zsinóros rátéttel díszített keszkenők is. Meglepő, hogy míg más egyházmegyékben előfordult egy-egy úrasztal takaró is ebből az időszakból, a dési egyházmegyében teljesen hiányoznak az ilyen jellegű darabok, még az azt követő évszázad emlékei közt sem találunk. A 19. századból ránk maradt tárgyak közül kiemelném az egyre nagyobb számban vagdalásos technikákkal készült terítőket, amelyek mintakincsét a 20. századi darabokon látjuk viszont. Találtunk még ebből az időszakból takácsszőtt damasztabroszokat, és mintásan szőtt selyemkeszkenőket, ám ezek száma is alacsony. A 20. század első felének tárgyai illeszkednek a korabeli egyházi textíliák sorába. A népies jellegű, pamutfonallal hímzett, esetneként szálvonásos részekkel is kialakított abroszok és keszkenők a jellemzők. A század utolsó harmadára válik közkedvelté a templombelső ún. kalotaszegi nagyírásos garnitúrákkal való díszítése kevésbé jellemző ezeknél a gyűlekezeteknél,

helyette bársony jellegű szöveteket alkalmaztak. A különböző mellvéd és úrasztal terítők leggyakoribb díszítő technikája a horgolás volt.

A felmérés során dokumentált tárgyakra vonatkozó kartonokból és felvételekből egy példányt a Kolozsváron található Erdélyi Református Egyházkerületi Levéltárba helyeztünk el. Az adatok nagy részét *Magyar Református Egyház gyűjteményi összeírása* című sorozatba illeszthető kötetekben szeretnénk megjelentetni.

A református egyházmegyék textíliáinak a felmérése és feldolgozása során létrejött adatbázis további kutatások lehetőségét kínálja. A kartonokon található adatok összevetése, a különböző korabeli írott források fokozott tanulmányozása új, átfogó eredményeket hozhat. Az emlékanyag pontosabb megismerése mellett, a későbbiekben megkísérelhetjük a tárgyak adományozóinak az azonosítását, történeteiket, analógiákat kereshetünk, technikai ismereteket szerezhethetünk. Ugyanakkor, a felmérésnek köszönhetően, az egyházközségek is képet kapnak a náluk található tárgyakról, ezután megfelelő nyilvántartás áll rendelkezésükre. Reméljük, ily módon a gyülekezet elöljáróinak szemében is felértékelődik ezeknek a tárgyak a helyi és Kárpát-medencei kultúrában játszott szerepe, fontosabbá válik megőrzésük.

Melléklet

A korábbi beszámolók gyülekezetekre bontott listája:

Almásmálom: 25 textília tétel; 37 fényképfelvétel.

Alsótök: 12 textília tétel; 20 fényképfelvétel.

Baca: 23 textília tétel; 29 fényképfelvétel.

Bálványosváralja: 16 textília tétel; 22 fényképfelvétel.

Bethlen: 32 textília tétel; 38 fényképfelvétel.

Búza: 26 textília tétel; 31 fényképfelvétel.

Cegőtelke: 15 textília tétel; 28 fényképfelvétel.

Csicsómihályfalva: 29 textília tétel; 38 fényképfelvétel.

Katona: 23 textília tétel; 26 fényképfelvétel.

Kendilóna: 36 textília tétel; 42 fényképfelvétel.

Kékes: 27 textília tétel; 33 fényképfelvétel.

Kisiklód: 29 textília tétel; 33 fényképfelvétel.

Kozárvár: 34 textília tétel; 46 fényképfelvétel.

Magyarberéte: 32 textília tétel; 38 fényképfelvétel.

Magyarborzás: 28 textília tétel; 36 fényképfelvétel.

Melegföldvár: 26 textília tétel; 30 fényképfelvétel.

Mezőveresegyháza: 18 textília tétel; 25 fényképfelvétel.

Ördögösfüzes: 33 textília tétel; 38 fényképfelvétel.

Sajószentandrás: 24 textília tétel; 26 fényképfelvétel.

Sófalva: 18 textília tétel; 25 fényképfelvétel.
Szamosújvár: 38 textília tétel; 45 fényképfelvétel.
Szászlekenye: 16 textília tétel; 21 fényképfelvétel.
Szentmáté: 28 textília tétel; 31 fényképfelvétel.
Szépkényerűszentmárton: 16 textília tétel; 18 fényképfelvétel.
Vice: 29 textília tétel; 32 fényképfelvétel.
Apanagyfalu: 49 textília tétel; 54 fényképfelvétel.
Árpástó: 24 textília tétel; 30 fényképfelvétel.
Beszterce: 28 textília tétel; 32 fényképfelvétel.
Bonchida: 16 textília tétel; 30 fényképfelvétel.
Dés: 20 textília tétel; 38 fényképfelvétel.
Désakna: 10 textília tétel; 21 fényképfelvétel.
Déscichegy: 18 textília tétel; 29 fényképfelvétel.
Eszény: 5 textília tétel; 9 fényképfelvétel.
Feketelak: 18 textília tétel; 21 fényképfelvétel.
Felőr: 21 textília tétel; 27 fényképfelvétel.
Kérő: 8 textília tétel; 13 fényképfelvétel.
Magyardécse: 21 textília tétel; 27 fényképfelvétel.
Magyarnemegye: 15 textília tétel; 20 fényképfelvétel.
Mezőköbölktű: 63 textília tétel, 78 fényképfelvétel.
Nagysajó: 7 textília tétel; 13 fényképfelvétel.
Naszód: 23 textília tétel; 26 fényképfelvétel.
Nyíres: 12 textília tétel; 15 fényképfelvétel.
Retteg: 22 textília tétel; 29 fényképfelvétel.
Somkerék: 19 textília tétel; 25 fényképfelvétel.
Szék: 11 textília tétel; 20 fényképfelvétel.
Szentmargita: 24 textília tétel; 30 fényképfelvétel.
Sófalva: 5 textília tétel; 7 fényképfelvétel.
Tacs: 30 textília tétel; 32 fényképfelvétel.
Újös: 5 textília tétel; 10 fényképfelvétel.
Várkudu: 19 textília tétel; 22 fényképfelvétel.

2020. szept. 20.

Horváth Iringó

KOVÁCS MÁRIA-MÁRTA
ZÁRÓBESZÁMOLÓ
*EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA A KÁRPÁT-
MEDENCÉBEN C.*

116131 sz. OTKA pályázat keretében (2016–2018) végzett tevékenységről

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem Gyakorlati Tanszékének irányításával zajló *Egyházi emlékek felmérése és kutatása a Kárpát-medencében* című kutatásban a 2016. 02.–2018. 02. közötti időszakban vettem részt. A kétéves projekt célja a történeti Dési Református Egyházmegye gyülekezeteiben fennmaradt tárgyi hagyaték felmérése volt.

Az első 2016. 02. – 2017. 02. közötti szakaszban az egyházmegye 26 gyülekezetének anyagát sikerült leltárba venni, ugyanakkor a levéltári kutatás is kezdetét vette. Ebben az időszakban a fennmaradt tárgyi és építészeti hagyaték felmérése és feldolgozása folyt. Feladatkörömbe a templombelsők fotodokumentálása, valamint az úrasztali edények leltárba vétele és fotodokumentálása tartozott. A helyszíni kutatást minden esetben a levéltári anyag tanulmányozása készítette elő és segítette.

2016 tavaszától több tanulmányút keretében végeztem felméréseket a dési gyülekezetekben: Almásmálom, Apanagyfalu, Árpástó, Bálványosvárálja, Cegőtelke, Désakna, Esztény, Alsótők, Kendilóna, Kisiklód, Kozárvár, Magyardécse, Magyarzemegye, Mezőköbölktű, Mezőújlak, Nagysajó, Naszód, Ördöngösfűzes, Sófálva, Somkerék, Szászlekence, Vermes, Szék, Szentmáté, Tacs, Újös.

A második szakaszban, 2017. 02. – 2018. 02. közötti időszakban a következő gyülekezetekben folytattuk a felméréseket: Dés, Beszterce, Bethlen, Búza, Bonchida, Feketelak, Magyarberéte, Baca, Csicsómihályfalva, Vice, Várkudu, Szépkenyerűszentmárton, Szentmargita, Sajószentandrás, Mezőveresegyháza, Kérő, Magyarborzás, Kékes, Felőr, Melegföldvár, Szásznyíres, Retteg, Szamosújvár, Déscichegy.

Almásmálom: hét darab úrasztali edény: három óntányér, két boros ónkanna, kehely és keresztelő kancsó.

Alsótők: hét darab úrasztali edény: két boros ónkanna, ón és ezüst kehely, három kenyérosztó tányér. Itt őrzik a megszűnt tötöri egyházközség ónkannáját is.

Apanagyfalu: hat darab úrasztali edény: aranyozott ezüst kehely és serleg, keresztelő és boros ónkanna, óntányér, ezüstitányér.

Árpástó: öt darab úrasztali edény: keresztelő és boros ónkanna, fedeles serleg, két kenyérosztó tányér.

Baca: hét darab úrasztali edény: három kenyérosztó tányér, egy pohár, egy boros kanna, két kehely.

Bethlen: tizenegy darab úrasztali edény: három ezüst és aranyozott ezüst kehely, két boros kanna, egy keresztelő ezüstkanna, négy kenyérosztó tányér, egy boros ónkanna.

Beszterce: tíz darab úrasztali edény: egy ezüst és egy ón boros kanna, három ezüst kehely, három ezüst és egy ón kenyérosztó tányér, egy aranyozott ezüst talpas pohár.

Bonchida: kilenc darab úrasztali edény: aranyozott ezüst kanna, két ezüstserleg, két kehely, három kenyérosztó ezüstitányér, keresztelő kancsó.

Búza: kilend darab úrasztali edény: két boros ónkanna, egy aranyozott ezüst talpas pohár, két fedeles serleg, keresztelő rézpohár, három kenyérosztó tányér.

Cegőtelke: hét darab úrasztali edény: 14. századi kehely és paténa, keresztelő és boros ónkanna, úntányér, ezüst kehely, vörösréz keresztelő kanna.

Csicsómihályfalva: hat darab úrasztali edény: egy pohár, egy boros kanna, egy kehely, két kenyérosztó tányér, keresztelő kanna.

Dés: huszonöt darab úrasztali edény: öt boros és egy keresztelő ónkanna, tizenkettő kenyérosztó és keresztelő tányér és tál, két aranyozott ezüst kehely, két boros és egy keresztelő ezüstkancsó, egy aranyozott ezüst serleg, egy tölcséres ezüstpohár.

Désakna: tizenkét darab úrasztali edény: két boros ónkanna, két ezüst és egy réz kehely, két keresztelő ónkancsó, két kenyérosztó óntányér, két fatányér és egy aranyozott vörösréz tányér.

Déscichegy: négy darab úrasztali edény: boros kanna, kehely, paténa, kenyérosztó tányér.

Esztény: hét darab úrasztali edény: ezüst talpas pohár, aranyozott ezüst kehely és tányér, óntányér, alpakka boros kanna, ezüst kenyérosztó tányér. Itt őrzik a megszűnt tötöri egyházközség boros ónkannáját is.

Feketelak: tizenegy darab úrasztali edény: négy kehely, ezüstözött sárgaréz keresztelő pohárka, három sárgaréz és ón boros kancsó, ezüst keresztelő készlet, két kenyérosztó tányér.

Felőr: tizenegy darab úrasztali edény: két kehely, aranyozott ezüst serleg, két boros ónkanna, négy kenyérosztó tányér, keresztelő készlet.

Kendilóna: tizennégy darab úrasztali edény: aranyozott ezüst kanna, ezüst talpas pohár, rézpohár, boros ónkanna, keresztelő ezüstitál, két ónkehely, öt kenyérosztó óntányér.

Kékes: nyolc darab úrasztali edény: három kenyérosztó tányér, két kehely, két serleg, egy boros kanna.

Kérő: öt darab úrasztali edény: talpas pohár, két kenyérosztó tányér, boros kanna, keresztelő kanna.

Kisiklód: nyolc darab úrasztali edény: három kenyérosztó óntányér, boros és keresztelő ónkanna, aranyozott ezüst és ezüst kehely, aranyozott ezüst tányér. Itt

őrzik a kecsedi filia két úrasztali edényét is: üveg serleg és kenyérosztó óntányér.

Magyarberéte: négy darab úrasztali edény: egy pohár, két kenyérosztó tányér, egy keresztelő tányér.

Magyarborzás: nyolc darab úrasztali edény: két serleg, egy pohár, három óntányér, egy boros ónkanna, egy sárgaréz kehely.

Magyardécse: hat darab úrasztali edény: ónkanna, óntányér, aranyozott ezüst kehely, két ezüstitányér, keresztelő kancsó.

Magyarnemegye: négy darab úrasztali edény: ezüst kehely és kenyérosztó tányér, boros és keresztelő ónkanna.

Melegföldvár: hét darab úrasztali edény: egy serleg, négy kenyérosztó és keresztelő tányér, egy boros kanna, egy kehely.

Mezőveresegyháza: tíz darab úrasztali edény: három kehely, egy serleg, bádóg kancsó, paténa, talpas pohár, három kenyérosztó tányér, boros kanna.

Mezőköbölkút – Mezőújlak: tizenkilenc darab úrasztali edény: aranyozott ezüst talpas és tölcseres pohár, három ezüstitányér, három boros és egy keresztelő ónkanna, két alpakka kehely, ezüstkehely, ezüst keresztelő készlet, fapalack, három óntányér, két cserépbokály megmaradt ónfedele és ónfoglalata.

Nagysajó: hat darab úrasztali edény: aranyozott ezüst- és ezüstkehely, kenyérosztó és keresztelő tányér, boros és keresztelő ónkanna.

Naszód: négy darab úrasztali edény: boros ónkanna, ezüstkehely, alpakka tányér, inox tányér.

Ördögösfüzes: hét úrasztali edény: aranyozott ezüst serleg és talpas pohár, két aranyozott ezüst paténa, két boros ónkanna, keresztelő kanna.

Retteg: tizenegy darab úrasztali edény: talpas pohár, aranyozott ezüstitányér, három boros és keresztelő ónkanna, két kenyérosztó tányér, két fedeles serleg, keresztelő készlet

Sajószentandrás: tizenegy darab úrasztali és keresztelő edény: négy ezüst és ón kenyérosztó tányér, két pohár, egy boros kancsó, három kehely, egy keresztelő kancsó.

Sófalva: hat darab úrasztali edény: két ezüstözött sárgaréz és egy ónkehely, boros és keresztelő kanna, kenyérosztó tányér.

Somkerék: öt úrasztali edény: ónkanna, aranyozott ezüst talpas pohár, keresztelő ónkanna, két óntányér.

Szászlekence – Vermes: nyolc úrasztali edény: ezüst és alpakka kehely, két kenyérosztó tányér, boros ón és sárgaréz kanna, inox tál, keresztelő kancsó.

Szamosújvár: huszonnégy darab úrasztali edény: két talpas pohár, egy keresztelő pohár, nyolc kenyérosztó tányér, két serleg, öt boros kanna, három kehely.

Szásznyíres: hét darab úrasztali edény: egy boros kanna, egy keresztelő kanna, három kenyérosztó tányér, egy serleg, egy kehely.

Szépkenyerűszentmárton: hét darab úrasztali edény: talpas pohár, három boros és keresztelő ónkanna, két kenyérosztó tányér, keresztelő pohár.

Szentmargita: hét darab úrasztali edény: két kehely, aranyozott ezüstitányér, boros ónkanna, keresztelő ónkancsó, két kenyérosztó óntányér.

Szék: tizenkét úrasztali edény: két aranyozott ezüst kehely, két aranyozott ezüst és egy sárgaréz tányér, két óntányér, három boros és egy keresztelő ónkanna, cserépbokály.

Szentmáté: hét darab úrasztali edény: két ón és egy ezüstitányér, aranyozott ezüst és ezüst kehely, boros és keresztelő ónkanna.

Tacs: tíz darab úrasztali edény: két aranyozott ezüst pohár, aranyozott ezüst tányér, alpakka boros és keresztelő kanna, keresztelő kancsó. Egykor a galaci filiáé volt egy aranyozott ezüstitányér és két ónkanna.

Újös: nyolc darab úrasztali edény: két ón és két ezüstitányér, aranyozott ezüst kehely, keresztelő és boros ónkanna, ezüstpohár.

Várkudu: hat darab úrasztali edény: két serleg, egy talpas pohár, egy paténa, egy ón keresztelő kanna, egy óntányér.

Vice: kilenc darab úrasztali edény: négy kenyérosztó tányér és tál, három kehely, egy keresztelő és egy boros ónkanna.

A felsorolt gyülekezetekben összesen 404 klenódiumot (ón-, ötvös-, üveg és réztárgy) vettem nyilvántartásba és fotodokumentáltam, valamint 50 templom belső berendezését fotodokumentáltam. Összesen 2176 fénykép készült a klenódiumokról, 720 a templombelsőről.

A kutatás során nemcsak a régi, azaz 14–18. századi klenódiumokat vettem számba, hanem a 19–20. századi darabokat is, így az anyaegyházközségekben 8–10 körül, a filiákban 4–5 körül van a katalogizált klenódiumok száma. A felmért 50 gyülekezet egykor négy különböző egyházmegyéhez tartozott: Beszterce, Cegőtelke, Nagysajó, Sófalva, Szentmáté, Újös korábban a Nagysajói Káptalan református egyházközségeit alkotta; Mezőköbölkút, Mezőújlak a 19. század végéig a Görgényi Református Egyházmegyéhez; Ördöngösfüzes, Szászlekenye, Vermes, Tacs, Bethlen, Búza, Bonchida, Feketelak, Magyarberéte, Baca, Csicsó Mihályfalva, Vice, Várkudu, Szépkényerűszentmárton, Szentmargita, Sajószentandrás, Mezőveresegyháza, Magyarborzás, Kékes, Felőr, Melegföldvár, Szászníres, Retteg, Szamosújvár pedig a történelmi Széki Református Egyházmegyéhez tartozott. A többi gyülekezet a korábbi évszázadokban is a történelmi Dési egyházmegye részét képezte. Így a klenódiumok felméréséhez elengedhetetlenül fontos egyházmegyei levéltárak tanulmányozása nehézkesebb volt, mivel az egyházmegyei levéltárakat négy különböző helyszínen őrzik.

A tárgyak helyszíni dokumentálásakor elsősorban a következő szempontokat vettük figyelembe: milyen időszakból származnak, a felhasznált alapanyagok, milyen funkciót töltöttek be, milyen ornamentika jellemzi, ki készítette és ki adományozta a református egyháznak. A származás meghatározásában további akadályt jelentett, hogy olykor több megszűnt gyülekezet anyagát őrzik begyűjtve egy helyre. A Nagysajói Káptalant alkotó 18 református gyülekezet közül mára mindössze hat anyaegyházközség létezik, a többi eklézsia úrasztali

edényeit a 19–20. század folyamán a környező településekre gyűjtötték be vagy megsemmisültek. Például az alsóbalázsfalvi egyházközség úrasztali készlete a gyülekezet megszűntével a 20. század első felében a sajószentandrásai egyházközség tulajdonába került. Hasonlóan alakult az alsóbudaki egyház klenódiumainak sorsa is, ezek egy részét ma Besztercén őrzik. A 20. században történt változásokat a források hiányában nehezen tudjuk nyomon követni. Debreczeni László a tárgyalta gyülekezetekben tanulmányútjainak kezdeti éveiben, 1928–1929-ben járt, így vázlatkönyvébe gyakran csak az általa legjelentősebbnek vélt klenódiumokat jegyezte le. Így a szentmátéi egyházközség kegszereit egyáltalán, a cegőtelkiek közül csupán a 14. századi kelyhet és paténát jegyezte fel. A történelmi Dési egyházmegye gyülekezetei közül a 21. századra teljesen elnéptelenedett a némai, ormányi, tötöri. Utóbbi klenódiumait Esztényben és Alsótőkön őrzik.

A terepmunkát valamennyi esetben levéltári kutatás előzte meg, amelyet több szempontból is fontosnak tartottunk: egyrészt a helyszínre érkezve volt fogalmunk arról, milyen tárgyak voltak a gyülekezetek tulajdonában a 18–19. század folyamán, másrészt, hogy több esetben a korabeli bejegyzések segítségével sikerült azonosítani az adományozók nevét, vagy éppen az adományozás időpontját. Az egyházmegyei összeírások mellett az anyag továbbá kiegészült az egyházközségi levéltárak ingóságokra vonatkozó irataival, ezért az egyházközségi levéltárak igen alapos és időigényes áttanulmányozása is feladatunk volt. Szintén alapvető forrásnak tekintjük Debreczeni László 1928–1932-ben készített vázlatait, amelybe részletesen feljegyezte a klenódiumok és berendezési tárgyak feliratait. Gyakran csak ezekből a forrásokból értesülünk egy-egy egyházközség régi kegszereiről.

Az eddigi kutatások betekintést nyújtottak a dési egyházközségek emléktárájának megismerésébe, az őket létrehozó mesterek (ötvösök és ónöntők) működésébe, így a besztercei, kolozsvári, nagybányai ónöntők és ötvösök tárgyi hagyatékát az emléktárák feldolgozása révén ismerhetjük meg, ugyanakkor e kutatás egyház- és iparművészeti eredményei mellett, újabb családtörténeti adatokkal is szolgál. Az adományozó családok és személyek egyházpártoló tevékenysége körvonalazódott, közülük a Bánffy, Apafi, Teleki, Wesselényi családok adományait vehettük számba. A felmért gyülekezetek közül a kendilónai egyházközség klenódiumait kell kiemelnünk, ezek a széki Teleki család 18. századi adományaiból származnak. Teleki Pál (1677–1731) az 1720-as években jelentős építkezéseket folytatott a településen, felújította és bútorzattal szerelte fel a templomot, paplakot építtetett. A század második felében fia és unokája, I. Ádám (1703–1769) és II. Ádám (1740–1792) feleségeikkel együtt úrasztali edényekkel és textíliákkal látták el a gyülekezetet, 1752–1753-ban I. Ádám és Toroczka Klára, majd a század végén II. Ádám és Wesselényi Mária adományai a meghatározóak.

A bethleni Bethlen család egyházpártolása a bethleni, apanagyfalusi és fellaki gyülekezetekben érhető tetten. A bethleni egyházközség teljes úrasztali készlete

a család adományából származik, a 17. században kelyhet ajándékoztak, Bethlen Ferenc 1748-ban teljes készlettel (kehely, boros ezüstkanna, kenyérosztó tányér) látta el a gyülekezetet. Bethlen József feleségével magyargyerőmonostori Kemény Krisztinával 1733-ban az apanagyfalusi egyházközséget szerelték fel 17. századi aranyozott ezüst serleggel, boros ónkannával, keresztelő és kenyérosztó óntányérokkal. 1808-ban Bethlen Lajos újabb kenyérosztó ezüstitányérral gyarapította az apanagyfalusi eklézsia ingó vagyonát. Bethlen Ádám és Bánffi Krisztina a búzai egyházközségnek talpas poharat készítettek 1738-ban. A kivitelező ezúttal is a Bethlen családnak rendszeresen dolgozó nagyszebeni ötvös, Johannes Georgius Weinholdt volt.

A bonchidai egyházközség javai mindvégig a Bánffi család adományaiból származtak, a 17–18. században Bánffi György (1688–1735) dobokai főispán és felesége Toroczka Ágnes, valamint Bánffi Farkas (1644–1706) és utódai gondoskodtak a templomról és annak felszereléséről. Bánffi Farkas (1724 k.–1794) Kolozs vármegyei főispán 1788-ban végrendeletileg hagyományozott jelentős összeget a bonchidai lelkész, tanító fizetésére és az iskola fenntartására. Később ugyanő pénzalapot biztosított a templom felújítására. Az úrasztali edények szintén adományaikból származnak.

A dési egyházközségek gyűjteményeiben szerényebb és igényesebb kivitelű ötvösművek egyaránt fennmaradtak. Megtaláljuk közöttük a 14. századi katolikus misekegyhelyet, – itt kell megjegyeznünk, hogy az erdélyi református emléktárgyakban ez a legkorábbi fennmaradt ötvöstárgy – a 17. század közkedvelt edényformáit, a serlegeket, talpas és cápás poharakat, fedeles kannákat, talakat. Itt kell kiemelni a kendilónai egyházközség aranyozott ezüst fedeles kannáját, amelyet a híres nagyszebeni ötvös Sebastian Hann készített a Teleki család megrendelésére. A bethleni egyházközség úrasztali ezüst edénykészletét Bethlen Ferenc a nagyszebeni Johannes Georgius Weinholdt ötvössel készítette el.

Az ónedények többnyire egyszerűbb kivitelűek, felületüket ritkán díszítették.

Kutatásunk eredményeként eddig ismeretlen emléktárgy kerül be a tudományos körforgásba, ugyanakkor felmérésünk a református egyházat is hozzásegíti tárgyi emlékeinek jobb megismeréséhez, igényes számbavételéhez és számontartásához. A gyülekezetek ingóságainak feltérképezése során több helyen értéktelennek vélt, kiselejtezés küszöbén álló tárgyak értékére sikerült rámutatni és így nemcsak menekítettük, hanem méltó helyre is került. A források tükrében a tárgyak származási helyét, adományozóját, mesterét is kiderítettük.

ŐSZ SÁNDOR ELŐD

NKFI 116.131 sz.

*EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA A KÁRPÁT-
MEDENCÉBEN*

2. téma: DÉRI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYE

2016. febr. 2-2018. jan. 31.

zárójelentés

A kutatás két évében a Dési Református Egyházmegye gyülekezeteit mértem fel. Feladatom a lelkipásztorok és tanítók névsorához való adatgyűjtés, illetve a gyülekezetek régi könyveinek, valamint a levéltári anyagok egy részének felmérése volt.

A kutatási helyszínek is ennek megfelelően alakultak. Elsősorban a gyülekezeti levéltárakat és könyvtárakat kellett felkutatni. Továbbá érdekes és értékes tartalmaz öríznek az egyházmegyei levéltárak. A vizsgált terület történelmileg három egyházmegyéhez tartozott: Dési, Széki és Nagysajói. Mindhárom egyházmegyei levéltár történelmi anyaga az Erdélyi Református Levéltárban kutatható. A levéltár költözése nehezítette ugyan kutatásomat, de az anyag custosaként hozzáfértem. Mivel 1950-ben az anyakönyveket az 1970-es évek végén a gyülekezeti levéltárak más jellegű anyagait is államosították, az állami levéltárak kutatása is munkánkhoz tartozott. A legfontosabb forráscsoportot az anyakönyvek jelentik. Ezeket 1850-ig digitalizáltuk. Az adatok elsősorban a lelkészi és tanítói biográfiák elkészítése szempontjából fontosak. Ezen kívül az egyházközségek, legkorábbi (általában 18. századi) anyakönyvei általában vegyes protokollumként funkcionáltak, így úrasztali készletek összeírását, gondnoknévsorokat számadásokat is találtunk bennük. Mivel az egyházmegye jelenlegi területe két politikai megyére terjed ki (Beszterce–Naszód és Kolozs), két megyei levéltár anyagát át kell tekintenünk.

A következő hatvankét egyházközség levéltárait mértem fel a helyszínen: Válaszút, Bonchida, Kendilóna (filiái Doboka és Magyarköblös), Esztény (filiái Szarvaskend, Alsótők, Felsőtők), Kisiklód (filiái Kecsed, Néma, Dengeleg, Nagyiklód), Kérő, Désakna, Szamosújvár, Szék, Ördöndösfüzes, Szépkenyerűszentmárton (filiái Noszoly, Vasasszentegyed, Nagydevecser), Melegfölvár, Katona, Feketelak (filiái Gyeke, Kispulyon, Cege és Göc), Buza, Mezőköbölkút, Naszód, Nagysajó, Tacs, Beszterce (filiája: Alsbudak), Sajószentandrás (filiája Alsóbalázsfalva), Sófalva, Szentmáté, Újós, Somkerék, Bethlen, Várkudu, Almásmálom, Cegőtelke, Apanagyfalu, Vice, Magyarneemegye, Magyarberéte, Magyardecse, Árpástó, Magyarborzás,

Ezek és az egyházközségi anyagok alapján eleddig összeállítottuk 61 település lelkész- és tanítónévsorát: Beszterce (8 lelkipásztor, 5 tanító), Nagysajó (9 lelkipásztor, 6 tanító), Cegőtelke (14 lelkipásztor), Kentelke (6 lelkipásztor), Sófalva (13 lelkipásztor, 3 tanító), Szentmáté (10 lelkipásztor, 6 tanító), Újös (6 lelkipásztor, 2 tanító), Almásmálom (14 lelkipásztor, 21 tanító), Alsóilosva (7 lelkipásztor, 2 tanító), Magyarberéte (6 lelkipásztor, 3 tanító), Vice (10 lelkipásztor, 8 tanító), Tacs (25 lelkipásztor, 26 tanító), Sajószentandrás (23 lelkipásztor, 8 tanító), Somkerék (11 lelkipásztor, 14 tanító), Bethlen (20 lelkipásztor, 18 tanító), Várkudu (29 lelkipásztor, 2 tanító), Apanagyfalu (26 lelkipásztor, 4 tanító), Magyarnemegye (17 lelkipásztor, 18 tanító), Magyardécse (15 lelkipásztor, 14 tanító), Árpástó (21 lelkipásztor, 16 tanító), Magyarborzás (25 lelkipásztor, 1 tanító), Mezőveresegyháza (26 lelkipásztor, 9 tanító), Felőr (31 lelkipásztor, 21 tanító), Baca (10 lelkipásztor, 2 tanító), Bálványosváralja (17 lelkipásztor, 40 tanító), Dész (44 lelkipásztor, 88 tanító), Radákszinye (18 lelkipásztor), Kozárvár (20 lelkipásztor, 3 tanító), Retteg (22 lelkipásztor, 46 tanító), Szentmargita (22 lelkipásztor, 3 tanító), Nyíres (26 lelkipásztor, 16 tanító), Válaszút (20 lelkipásztor, 13 tanító), Bonchida (26 lelkipásztor, 16 tanító), Kendilóna (12 lelkipásztor, 20 tanító), Doboka (18 lelkipásztor), Magyarköblös (22 lelkipásztor, 4 tanító), Esztény (22 lelkipásztor), Szarvaskend (3 lelkipásztor), Alsótők (18 lelkipásztor, 1 tanító), Kisiklód (2 lelkipásztor, 24 tanító), Kecsed (22 lelkipásztor, 1 tanító), Néma (29 lelkipásztor, 3 tanító), Kérő (21 lelkipásztor, 8 tanító), Désakna (19 lelkipásztor, 31 tanító), Szamosújvárnémeti (31 lelkipásztor, 7 tanító), Szék (32 lelkipásztor, 78 tanító), Ördöngösfüzes (26 lelkipásztor, 25 tanító), Szépkényerűszentmárton (22 lelkipásztor, 15 tanító), Noszoly (30 lelkipásztor, 1 tanító), Vasasszentegyed (23 lelkipásztor, 3 tanító), Nagydevecser (22 lelkipásztor, 1 tanító), Melegfölvár (23 lelkipásztor, 21 tanító), Katona (28 lelkipásztor), Feketelak (21 lelkipásztor, 7 tanító), Gyeke (2 lelkipásztor, 6 tanító), Kispulyon (16 lelkipásztor), Cege (24 lelkipásztor, 8 tanító), Göc (2 tanító), Buza (28 lelkipásztor, 18 tanító), Vízszilvás (22 lelkipásztor) és Mezőköbölkút (17 lelkipásztor, 7 tanító). Összesen 1152 lelkipásztort és 723 tanítót sikerült dokumentálni.

Külön odafigyeltünk a gyülekezetekben őrzött régi könyvekre. A református eklézsiák parokiális könyvtárának régi anyaga meg sem közelíti a római katolikus plébániákét, hiszen a református lelkipásztor gyermekeire, és nem az egyházközségre hagyta könyvtárát. A néhány kimagasló minőségű református gyülekezeti könyvtár (Fogarás, Zágon stb.) is valamely lelkész-dinasztia könyvtárának köszönheti gazdagságát. Ennek ellenére a Dési egyházmegyeszámos eklézsiájában meglepetésben volt részünk. Beszterce könyvtára figyelemre méltó, 26 1850 előtti nyomtatványt, köztük két 16. századit is őriz, Désen több 17. századi nyomtatványt találtunk. Feltűnően sok gyülekezetben (Retteg, Bálványosváralja, Naszód, Újös, Ördöngösfüzes, Somkerék) találtunk Váradi Bibliát (1661), Árpástón pedig Aranyos Bibliát (1695). Ezek a Bibliák történeti értékükön túl számos lelkipásztor életrajzi vagy

szolgálati jellegű bejegyzéseit is őrzik. Szamosújváron 1760-as Baseli, Búzában és Melegföldváron 1765-ös Utrechti Bibliát, több gyülekezetben 1800 és 1850 között megjelent énekeskönyvet. A világi jellegű kiadványok közül pl. Szamosújváron került elő az 1790-es erdélyi diéta nyomtatott jegyzőkönyve.

Végül meg kell említenünk a kutatás gyakorlati nehézségeit is. A lelkipásztori életforma átalakulása megnehezítette kutatásunkat. Ezelőtt 20 évvel a lelkipásztorok többsége a gyülekezetben élt és kizárólag lelkipásztori munkát végzett, így ha éppen szolgálati teendői (temetés stb.) nem akadályozták, gyakorlatilag a hét bármely napján fogadta a kutatót. Ma a lelkipásztorok egy része nem lakik a gyülekezetben, másik része másodállást vállal, vagy éppen a megnövekedett adminisztrációs teendők szólítják el gyülekezetéből, így sokkal nehezebb időpontot egyeztetni. A lelkipásztorok együttműködési készsége is változó.

Szintén szót kell ejtenünk a gyülekezeti levéltárak állapotáról. Nagyon sok esetben, száraz helyen, megfelelő körülmények között őrzött anyaggal találkoztunk (pl. Dés, Retteg, Szamosújvár). Volt olyan eset, hogy az anyagot jó körülmények között őrzik, de rendje valamikor megbomlott (pl. Nagysajó, Kérő). Ilyenkor levéltárrendezéssel kezdtük a kutatást. Sok esetben az anyag rendben van, csak az őrzési körülmények nem megfelelőek. Árpáston pl. nyirkos helyiségben, zárt szekrényben őrzik az iratokat. Volt viszont olyan leányegyházközség (pl. Felsőtők) is, ahol a ritkán használt templom északi falához tolt nyirkos szekrényből kellett kimenekíteni az iratokat.

Tisztelettel kérem jelentésem elfogadását.

Kolozsvárott, 2020. szeptember 28.

Ősz Sándor Előd

TÓTH LEVENTE

Záróbeszámoló

EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN C.

116131 SZ. OTKA PÁLYÁZAT

2. téma: DÉSI REFORMÁTUS EGYHÁZMEGYE

a 2016-2017. évben végzett helyszíni felmérésekről

A Debreceni Református Hittudományi Egyetem irányításával zajló *Egyházi emlékek felmérése és kutatása a Kárpát-medencében* című kutatás 2016 februárjában indult. A többéves projekt a Dési Református Egyházmegye gyülekezeteiben fennmaradt tárgyi emléktárgyak felmérését célozza meg. A mai Dési Egyházmegyét 46 anyaegyház (és filiái) alkotja, azonban a kutatás kiterjed az egykori Nagysajói, Széki és Görgényi Egyházmegyéhez tartozó gyülekezetek ingóságainak felmérésére is. A két éves inventarizáció során több mint 50 helyszín végiglátogatását terveztük. A terepmunkát mindkét évben február és december között végeztem, 50 egyházközség emléktárgyát sikerült felmérni. A kutatás keretében a gyülekezeti levéltárak és könyvtárak állományi felmérését, a levéltári dokumentumok digitalizálását készítettem. A helyszínről és más levéltárakból összegyűjtött dokumentáció szolgáltatja azt a forrásbázist, melyből a munka következő fázisában a gyülekezettörténeti feldolgozások készülnek. A kutatócsoport tagjaként 2016. februárja és 2017. decembere között több tanulmányút keretében végeztem felméréseket a Dési Egyházmegye egyházközségeiben, a helyszíni kutatást minden esetben a levéltári anyag tanulmányozása készítette elő és segítette.

2016. márciusa és decembere között Almásmálom, Apanagyfalu, Árpástó, Baca, Csicsó Mihályfalva, Bálványosváralja, Beszterce, Bethlen, Bonchida, Búza, Cegőtelke, Dész, Désakna, Dészcsichegy, Esztény, Alsótők, Feketelak, Felőr, Katona, Kékes, Kendilőna, Kérő, Kisiklód, Kozárvár, Magyarberéte és Magyarborzás református gyülekezeteit látogattam meg, helyszíni felméréseket, leltárakat készítettem, levéltári anyagokat digitalizáltam, fotódokumentációt készítettem.

Almásmálom: 9 anyakönyv és családkönyv, 16 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs

Apanagyfalu: 8 anyakönyv és családkönyv, 21 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (számadási iratok 150 felvétel)

Árpástó: 11 anyakönyv és családkönyv, 24 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (közigazgatási iratok 80 felvétel)

Baca: 10 anyakönyv és családkönyv, 17 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (vegyes iratok 185 felvétel)

Csicsómihályfalva: Baca szóránya, levéltára nincs

Bálványosvárálja: 12 anyakönyv és családkönyv, 16 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; vegyes szálas irat (200 felvétel)

Beszterce: 7 anyakönyv és családkönyv, 12 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs

Bethlen: 11 anyakönyv és családkönyv, 19 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (számadási és vegyes iratok 125 felvétel)

Bonchida: 9 anyakönyv és családkönyv, 16 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat nincs

Búza: 6 anyakönyv és családkönyv, 14 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat (vegyes iratok 85 felvétel)

Cegőtelke: 12 anyakönyv és családkönyv, 18 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat nincs

Dés: 24 anyakönyv és családkönyv, 39 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat (számadások, vegyes feljegyzések 600 felvétel)

Désakna: 11 anyakönyv és családkönyv, 21 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, 2 könyv; szálas iratok elpusztultak

Déscichegy: 5 anyakönyv és családkönyv, 9 jegyzőkönyv és levéltári segédlet

Esztény: 17 anyakönyv és családkönyv, 36 jegyzőkönyv és levéltári segédlet (itt található Szarvaskend, Alsótök és Felsőtök levéltárának jelentős része is); szálas iratok közül egyházközségi számadásokat fényképeztem (350 felvétel)

Alsótök: 8 jegyzőkönyv, melyeket Esztényben őriznek

Feketelak: 9 anyakönyv és 12 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat nincs

Felőr: 13 anyakönyv és családkönyv, 21 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat (vagyonügyi, számadási, közigazgatási iratok 195 felvétel)

Katona: 12 anyakönyv és családkönyv, 22 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat (számadási iratok 60 felvétel)

Kékes: 15 anyakönyv és családkönyv, 24 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas iratok elpusztultak

Kendilóna: 11 anyakönyv és családkönyv, 23 jegyzőkönyv és levéltári segédlet (itt található néhány kötet Magyarköblösről és Dobokáról); szálas iratok elpusztultak

Kérő: 7 anyakönyv és családkönyv, 17 jegyzőkönyv és levéltári segédlet

Kisiklód: 12 anyakönyv és családkönyv, 17 jegyzőkönyv és levéltári segédlet (itt található Vízszilvás, Girolt, Dengeleg és Nagyiklód megmaradt levéltártöredéke is); szálas iratok (90 felvétel)

Kozárvár: 17 anyakönyv és családkönyv, 42 jegyzőkönyv és levéltári segédlet (itt őrzik a ma már desolata nagyilondai egyházközség levéltárát, a kackószelecskei körlelkészség iratait, valamint iratokat Galgóról, Semesnyéről és Szurdukról); szálas iratok (150 felvétel vagyoni és közigazgatási jellegű iratokról)

Magyarberéte: 12 anyakönyv és családkönyv, 19 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (számadási iratok 175 felvétel)

Magyarborzás: 8 anyakönyv és családkönyv, 17 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (vegyes iratok 140 felvétel)

2017. februárja és novembere között Magyardécse, Magyarnemegye, Melegföldvár, Mezőköbölktút, Mezőújlak, Mezőveresegyháza, Nagysajó, Naszód, Nyíres, Ördögösfüzes, Retteg, Sajószentandrás, Sófalva, Somkerék, Szamosújvár, Szászlekence-Vermes, Szék, Szentmargita, Szentmáté, Szépenyerűszentmárton, Tacs, Szászújós, Várkudu és Vice református gyülekezeteit látogattam meg, helyszíni felméréseket, leltárakat készítettem, levéltári anyagokat digitalizáltam, fotódokumentációt készítettem az alábbiak szerint.

Magyardécse: 7 anyakönyv és családkönyv, 14 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs

Magyarnemegye: 6 anyakönyv és családkönyv, 20 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (számadási iratok 80 felvétel)

Melegföldvár: 9 anyakönyv és családkönyv, 33 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs (Katona levéltára is itt található)

Mezőköbölktút és Mezőújlak: 13 anyakönyv és családkönyv, 40 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (vegyes iratok és kötetek 430 felvétel)

Mezőveresegyháza: 8 anyakönyv és családkönyv, 24 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (vegyes iratok 120 felvétel)

Nagysajó: 10 anyakönyv és családkönyv, 24 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; vegyes szálas irat (200 felvétel)

Naszód: 3 anyakönyv és családkönyv, 10 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs

Nyíres: 11 anyakönyv és családkönyv, 17 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (számadási és vegyes iratok 145 felvétel)

Ördögösfüzes: 7 anyakönyv és családkönyv, 17 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs

Retteg: 10 anyakönyv és családkönyv, 24 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (vegyes iratok 155 felvétel)

Sajószentandrás: 7 anyakönyv és családkönyv, 21 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs

Sófalva: 16 anyakönyv és családkönyv, 11 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat (számadások, vegyes feljegyzések 470 felvétel)

Somkerék: 10 anyakönyv és családkönyv, 19 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, 2 könyv; szálas iratok elpusztultak

Szamosújvár: 20 anyakönyv és családkönyv, 28 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas iratok (vegyes iratok, feljegyzések 915 felvétel)

Szászlekence-Vermes: 2 anyakönyv és családkönyv, 4 jegyzőkönyv és levéltári segédlet (szálas irat nincs, csak a kurrens adminisztráció iratai)

Szék: 23 anyakönyv és családkönyv, 50 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat (vegyes iratok, jegyzőkönyvek 620 felvétel)

Szentmargita: 9 anyakönyv és 12 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat nincs

Szentmáté: 13 anyakönyv és családkönyv, 26 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas irat (vagyonügyi, számadási, közigazgatási iratok 190 felvétel)

Szépkenyerűszentmárton: 11 anyakönyv és családkönyv, 20 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas iratok elpusztultak

Tacs: 10 anyakönyv és családkönyv, 18 jegyzőkönyv és levéltári segédlet, szálas iratok vegyesen (számadási iratok, közigazgatási iratok 180 felvétel)

Újös: 7 anyakönyv és családkönyv, 19 jegyzőkönyv és levéltári segédlet

Várkudu: 5 anyakönyv és családkönyv, 20 jegyzőkönyv és levéltári segédlet (szálas iratok a II. vh. során elpusztultak), (vegyes jegyzőkönyvek és anyakönyvek 210 felvétel)

Vice: 4 anyakönyv és családkönyv, 11 jegyzőkönyv és levéltári segédlet; szálas irat nincs (elégetve a 2010-es években)

Összesen 732 levéltári kötetet sikerült feljegyezni, ezeknek többsége különféle anyakönyv (keresztelési, esketési, konfirmálási, át- és kitérés, halotti), családkönyv, gyűlésjegyzőkönyv (prebiteri, közgyűlési), körrendeletek tára, számadáskönyv, vagy – esetenként – egyedi egyházközségi diarium, omniarium. Ezek mellett hangsúlyosan jelen vannak az egyházközség gazdasági életét dokumentáló tőkekönyvek, magtárkönyvek és a segédletként szolgáló levéltári iktatókönyvek, postakönyvek is. A fontosnak ítélt szálas iratokról fényképfelvételeket készítettem, összesen kb. 8000 felvételt, ezen kívül a Dési egyházmegye levéltárában és az Állami Levéltár Beszterce-Naszód és Maros megyei fiókjában is készültek képek, hozzávetőlegesen 6000 felvétel.

A korábban más egyházmegyék területén végzett felmérőutakhoz hasonlóan a helyszíni kutatás során minden olyan jegyzőkönyvszerű (protokollum, anyakönyv) kötet lajstromba került, amelyet a gyülekezet levéltári szekrényében találtam. A jegyzőkönyvek kezdő és végdátumait jegyeztem fel, a számozottak esetében az oldal- vagy lapszámot, illetve minden esetben a jelenlegi és korábban használatos levéltári leltárszámot, jelzetszámot. A kötetek és füzetek pontos beazonosításában kitűnő segítséget jelentett a Dési Egyházmegyében is a parókiái levéltárakban őrzött levéltári lajstromkönyv. A 20. század elején, pontosabban 1911-ben elindított Levéltári lajstromkönyvekbe minden gyülekezet lelkipásztora előre meghatározott csoportosítást követve (anyakönyvek, jegyzőkönyvek, anyakönyvi ügyiratok, számadási ügyek, vagyonügyi iratok, közigazgatási ügyiratok, iskolai ügyek stb.) vette fel az archívumban szereplő jegyzőkönyveket, anyakönyveket és dokumentumokat (adományleveleket, díjleveleket, különböző gazdasági, iskolai, jogbiztosító iratokat stb.). Néhány gyülekezetben a lajstromkönyvek elkallódtak, elvesztek a múlt század folyamán (Vice, Magyardécse, Naszód)

A Dési Egyházmegye gyülekezeti levéltárainak legkorábbi iratai a számadási jegyzőkönyvek, az anyakönyvek és a felsőbb rendeleteket megőrző jegyzőkönyvek. A számadások, az egyházközségek évi bevételeit és kiadásait tételesen tartalmazó kötetek jelentősége több szempontból is vitathatatlan: gyakran már a 18. század közepétől, második felétől (pl. Désen 1723-tól, Désaknán 1773-tól, Alsótőkön 1799-től) részletesen nyomon követhetjük a gyülekezet termény- és pénzgazdálkodását, az évi bevételek és kiadások mértékét. Mostani terpmunkám során legkorábbi köteteket Várkudun (1818-tól), Szamosújváron (1820-tól) és Szamosújvárnémetiben (1826-tól) vettem leltárba. A gyülekezetek anyakönyvei és felsőbb rendeleteket tartalmazó jegyzőkönyvei általában az 1770-80-as évektől kezdődően válnak rendszeressé. A rendeletek útján kötelezővé tett anyakönyvvezetés bizonyítékai az 1785-ben, 1786-ban felfektetett kötetek. Tartalmuk azonban sokkal változatosabb és nagyobb időintervallumot felölel, mint azt címlapjuk jelöli. Bevett szokás volt korábban, hogy a református lelkészek minden egyházi aktust (keresztelés, esketés, temetés) saját kalendáriumukba jegyezték fel. A gyülekezetből való távozásuk után azonban ezeket a feljegyzéseket is magukkal vitték, majd halálukkal ezen kötetek nagy része elkallódott. Néhány lelkes szolgatársuk azonban kötelességének tartotta az elődjük által végzett szolgálatok feljegyzését az általa indított anyakönyvben is, így gyakori az olyan anyakönyv, melyben 15-20 évre visszamenőleg feljegyeznek mindent (ennek jele az azonos kézírás, rendszerezett, tervezett szövegírás, egyszínű tinta használata, stb.). Az egyházközségek anyakönyvei az 1960-as években többnyire az Állami Levéltár Kolozs, Maros és Beszterce-Naszód megyei fiókjainak felügyelete alá kerültek. Meglepő az a felületesség, ahogyan az 1950-es, 60-as évek hivatalnokai eljárak, akárcsak a Görgényi egyházmegyénél tapasztaltak esetében. Több parókia levéltárában maradt 19. századi, gyakran 18. századi matrikula is (Sófalváéé 1774-től, Nagysajóé 1777-től, Szamosújváré 1788-tól, stb.). Tartalmi elemzésük néhány érdekes részletre is felhívja figyelmünket. Amíg a korai, főként 18. század közepén felfektetett kötetek többnyire vegyes jellegűek (anyakönyvi feljegyzések mellett találunk bennük szerződéseket, mesteri és papi díjleveleket, kurátori, megyebírói számadásokat, lelkésznévsorokat) addig a későbbiekre – főként a 19. századtól kezdődően – ez nem jellemző. Szórványosan ezekben is találunk más jellegű bejegyzéseket, de túlnyomó többségük kizárólag anyakönyvi feljegyzéseket tartalmaz. Ez jól bizonyítja, hogy a 18. század végétől a gyülekezetekben többféle jegyzőkönyvet is vezettek egyidőben. A 19. század első felében a jegyzőkönyvek tovább differenciálódnak, megjelennek a konzisztórium, presbiteri jegyzőkönyvek, melyeket esperesi vizitációk alkalmával évente megvizsgált az ellenőrző bizottság. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy egy-egy parókia iratállománya szoros összefüggésben van a közösség, a falu múltjával, a történelmi eseményekkel. Akadnak egészen szegényes levéltárak, melyek különféle természeti csapás vagy háborús események (tűzkár – Vicén, háborús pusztítás – Várkudun) miatt szinte teljesen

elpusztultak, máshol a helytelen tárolási körülmények miatt tűnt el a gyülekezet múltjáról szóló írásos emlékeanyag.

Munkám során ezek a dokumentumok jelentik az elsődleges forrásanyagot a gyülekezettörténetek összeállításához. A terepmunka valamennyi esetben előkutatással indult, melynek az volt a lényege, hogy feltérképezzük a várható állapotokat, a gyülekezet levéltárát. Fontos része volt az előmunkálatoknak a levéltári kutatás. Ennek során az egyházmegyei összeírások, jegyzékek révén felmértem, milyen iratállománnyal rendelkezett az eklézsia. A helyszíni felmérés után kerülhetett sor az egybevetésre, elvi rekonstrukcióra, csak így lehet teljes képet alkotni arról, hogyan is nézhetett ki valamikor az egész állomány. A régi leltárak és inventáriumok segítségével sikerült összeállítani a hiányzó, vagy lappangó kötetek listáját is.

A dokumentációs munka során minden egyes gyülekezet esetében digitalizálásra kerültek a legfontosabb levéltári dokumentumok, az irattárként szolgáló bútorok, akárcsak az is, hogy ezek milyen elrendezésben, rendszerben szerepelnek a polcokon. Fotóanyag készült a templomkülsőről, tornyokról, haranglábakról, valamint – ha a körülmények engedték – a tornyokban lévő harangokról. Az így begyűjtött fotóanyag jelentős segítséget nyújt az építéstörténeti leírások, harangfelmérések során.

Kiszállásaim alkalmával gyűjtött információimat folyamatosan egészítem és bővítem más gyűjtemények vonatkozó adataival, szakirodalommal, feljegyzésekkel. Munkám nem végleges, nem lezárt, hiszen folyamatosan egészül ki újabb adatokkal, részekkel. Erdélyben már elkészült a református gyülekezetek iratállományának részletes és átfogó kimutatása a háromszéki (Sepsi-, Kézdi-Orbai, Erdővidéki egyházmegyék), hunyad-zarándi, tordai és görgényi egyházmegyékben, az itteni helyi közösségek ezáltal is jobban megismerhetik tárgyi örökségüket, eszmei értékkel bíró emlékeanyagukat, de tapasztalatunk az, hogy gyakran még a közösség vezetői sem tudják pontosan, milyen értékek (műtárgyak, eredeti okiratok, harangok, berendezési tárgyak) birtokosai és őrzői. Ezek pontos és alapos felmérése éppúgy időszerűvé vált, akárcsak a megőrzésükkel megbízott személyek és közösség felvilágosítása, felkészítése ezen örökségnek minél jobb körülmények között való megmaradása érdekében.

2020. szeptember

Tóth Levente

Záró jelentés

NKFI. 116-131. sz. pályázat

3. téma: P. SZALAY EMŐKE: XV-XIX. SZÁZADI ÖTVÖS ÉS ÓNMŰVESSÉG
ÉSZAK-MAGYARORSZÁGON
2016. 02. 01-2020. 09. 30.

A kutatási évek során a műtárgyak nagy száma alapján változott a feldolgozásban sorra kerülő feladat. Eredetileg a pályázati munkatervben az ötvösség közlését két kötetben terveztem. Időközben engedély alapján leszűkítettem a kutatást az ötvösségre. A feldolgozás során már hat önálló kötet készítésére került sor.

Önálló kötetek:

1. 2017 „Az Írás ivóeszközeiről beszél..” I.

XV-XVII. századi gótikus és későgótizáló úrasztali kelyhek a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református gyülekezetekben. Debrecen 222 p.

2. 2018 „Az Írás ivóeszközeiről beszél...” II.

XVI-XVII. századi tölcséres poharak a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református gyülekezetekben. Debrecen 140 p.

3. 2019 „Az Írás ivóeszközeiről beszél.. III.

Sima, cápás, gypjas és talpas poharak a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református gyülekezetekben. Debrecen 181 p.

Mindhárom kötet kiadására sikerült külső forrásból - Magyar Református Egyház Gyűjteményi Tanácsa - támogatást szerezni.

4. 2019 „Vevé a kenyeret...”

XV-XVIII. századi kenyérosztó tálak és tányérok a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református gyülekezetekben. Debrecen

5. 2020 Ezüst úrvacsorai borosedények.

XVI-XX. századi kannák és kupák a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református egyházközösségekben. Debrecen 142 p.

6. 2020 A keresztség sákramentuma.

XVI-XX. századi ezüst keresztelőedények a felvidéki, kárpátaljai, tiszáninneni és tiszántúli református gyülekezetekben 150 p.

A két utolsó kötetben - úrvacsorai kannák és keresztelő edények – a feldolgozás során szükségét éreztem, hogy a teljes edényállományt bemutassam, így került sor néhány 20. századi munka közlésére.

A kötetekben 524 db XV-XIX. századi ezüst ötvösmunka került bemutatásra.

Tanulmányok

2017

1. *Lángnyelv díszítésű gótikus kelyhek a Tiszáninneni Református Egyházkerületben.* In: Pilipkó Erzsébet-Fogl Krisztián-Sándor (szerk.) *Vallásos kultúra és életmód a Kárpát-medencében* 10. Laczkó Dezső Múzeum Veszprém. 606-625.

2019

2. *A református úrvacsoraosztás liturgikus tárgyai.*

In: Barna Gábor (szerk.) *Eucharisztia és úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában* 1. Szeged, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, (2019) pp. 133-144.

3. *Egyházművészeti kutatások a 20. században a Tiszántúli Református Egyházkerületben.*

In: Mágia, ima, misztika. Tanulmányok a népi vallásosságról. Szerk.: Peti Lehel-Tánczos Vilmos Kolozsvár 2019. 175-190.

4. *A „bibliás őrálló” I. Rákóczi György fejedelem úrasztali kannái észak-magyarországi református gyülekezetekben.*

In: Aranymadár. Tanulmányok Tánczos Vilmos tiszteletére. Szerk.: Jakab Albert Zsolt és Peti Lehel. Kolozsvár 2019. 403-412

5. *17–18. századi debreceni ötvösremek a református templomokban. A debreceni Kistemplom liturgikus edényeinek iparművészeti jelentősége.* Történeti Muzeológus Szemle 17. Magyar Múzeumi Történész Társulat 2019. 89-106 p

6. *17-19. századi ónedények a Beregi Református Egyházmegyében.*

In: „Leborulva áldlak...” Az oltáriszentség és az úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában. Budapest 2019. 407-420.

7. *I. Rákóczi György fejedelem kassai úrvacsora kannái.* Sárospatak. Megjelenés alatt.

Előadások

2017

1. *XVII-XVIII. századi református egyházi edények Debrecen Kistemplomban* Debrecen 2017. július 6. Magyar Múzeumi Történész Társulat

2. *A református egyházművészet jelentősége*

Debrecen 2017. november 30. Interdiszciplinaritás a régiókutatásban VII. Nemzetközi tudományos konferencia

2018

1. *Borsod-Gömöri Református Egyházmegye kincsei*

Miskolc 2018. május 8. Herman Ottó Múzeum:

2. *Református egyházművészeti kutatások a Tiszántúlon.*

Kolozsvár 2018. jún. 2. Babes-Bolyai Egyetem: „Hegyet hágék Lőtöt lépék”

Vallásethnológiai konferencia a szakrális néprajzban iskolateremtő tudósok emlékére –

3. *XVI–XVII. századi ötvösmunkák a Szatmári Egyházmegyében* – tölcséres poharak.

Nagykőrös, 2018. aug. 21–22. Magyarországi Református Egyház Doktorok Kollégiuma Egyházi Néprajzi Szekció:

4. *Mikepércs református egyháza*

Mikepércs: 2018. szept. 30

5. *Rákóczi György adományai a Zemplén-Borsod-Gömöri és Abaúj-Tornai Egyházmegyében.*

Sárospatak 2018. okt. 16. Erdély és a Királyi Magyarország határán konferencia

6. *A református úrvacsora liturgikus tárgyai*

Szeged 2018. október 11-12. József Attila Tudományegyetem: Szegedi Vallási Néprajzi Konferencia Eucharisztia és Úrvacsora a magyarországi vallási kultúrában 1.

7. *A debreceni ötvösség 16-17. századi emlékei a felvidéki, tiszáninneni, tiszántúli és partiumi református gyülekezetekben*

Budapest Magyar Nemzeti Múzeum 2018. nov. 15. A nemes- és színesfémek régészete, története és néprajza a Kárpát-medencében.

2020. október 20.

P. Szalay Emőke

PILIPKÓ ERZSÉBET

Zárójelentés

*NKFI 116.131 SZ. EGYHÁZI EMLÉKEK FELMÉRÉSE ÉS KUTATÁSA A
KÁRPÁT MEDENCÉBEN*

*4. téma: A KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ MAGYAR
EGYHÁZKÖZSÉGEI LITURGIKUS TÁRGYAINAK FELMÉRÉSE*

2018. febr. 1--2020. jan. 31. pályázatban végzett munkáról

Kutatási tervem szerint a Kárpátaljai Görögkatolikus Egyház magyar egyházközségei liturgikus tárgyainak korábbi felmérését folytatva a hiányosságok pótlása volt a feladatom, majd az emlékanyag kiadásra való előkészítése. A kutatásban 2018-19-ban vettem volna részt.

2018

Ebben az évben elkezdtem a munkát. A felmérés esetleges hiányainak pótlása a helyszínen, a fotók leltározása, tárgyleírások elkészítése. Az év folyamán Munkács, Palló, Rát, Ungvár, Kincseshomok, Gállocs, Minaj, Ungtarnóc, Ungvár, Katergény gyülekezetekben végzett korábbi felmérések pontosítására. Fényképek készítése: 600 kép

2019

2019 elején sajnálatos módon a felkeresendő egyházközségek elzárkóztak liturgikus felszerelési tárgyaik további kutatásától, azok értékére hivatkozva, így nem tudtam a munkát folytatni.

Ugyancsak elzárkóznak a gyülekezetek a felmért anyag könyvben történő kiadásától. A körülmények miatt 2019-ben már nem végeztem kutatást.

2020. október 20.

Pilipkó Erzsébet